

ANNA CZAPLA

Katedra Języka Polskiego KUL

„PODKARPACIE. JĘZYK – LITERATURA – KULTURA”
SANOK, 24-25 PAŹDZIERNIKA 2008 ROKU

W dniach 24-25 października 2008 r. odbyła się w Sanoku Ogólnopolska Konferencja Naukowa pt. *Podkarpacie. Język – literatura – kultura*. Organizatorem przedsięwzięcia był Zakład Języka Polskiego oraz Zakład Komunikacji Medialnej Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Jana Grodka w Sanoku. Referenci reprezentowali ośrodki naukowe z Krakowa (UJ), Sanoka (PWST), Lublina (KUL), Tarnowa (PWSZ), Poznania (UAM), Zamościa (PWSZ) i Rzeszowa. Organizatorzy przedmiotem obrad uczynili Podkarpacie, pragnąc aby konferencja stała się forum prezentacji osiągnięć badawczych w zakresie języka, literatury i kultury tego regionu oraz środkiem promocji szkoły (PWSZ Sanok) i miasta.

W piątek, 24 X 2008 r., o godz. 8.30 nastąpiło uroczyste otwarcie konferencji i powitanie jej uczestników przez Prorektora ds. dydaktyki PWSZ w Sanoku prof. dr. hab. Marka Palucha oraz Przewodniczącego Komitetu Naukowego Konferencji prof. dr. hab. Leszka Bednarczuka. Uczestnicy spotkania naukowego wysłuchali trzech referatów inauguracyjnych, wygłoszonych przez: dr. hab. Barbarę Guzik, prof. Leszka Bednarczuka oraz prof. Macieja Kawkę. Prof. B. Guzik w referacie *Tu wszystko jest Polską – podkarpackie kulturowe enklawy – zapomniane? Nowe?* mówiła o Podkarpaciu z różnych perspektyw – geograficznej, etnicznej oraz kulturowej. Podkarpacie jest położone w obrębie czterech wielkich krain fizyczno-geograficznych, zróżnicowanych pod względem budowy geologicznej, ukształtowania terenu i środowiska przyrodniczego. Stanowi ono zarazem pogranicze kultur i grup etnicznych – Lasowiaków, Łemków, Bojków, Dolinian, Pogórzan, Rzeszowiaków oraz Krakowiaków wschodnich. Region ten był ojczyzną pisarzy, malarzy, uczonych, którzy zajmują

ważne miejsce w kulturze polskiej, takich jak Sebastian Petrycy, Tadeusz Kantor, Krzysztof Penderecki, Julian Przyboś i Stanisław Pigoń. Prof. L. Bednarczuk w wystąpieniu *Pogranicze językowe polsko-ruskie na ziemi sanockiej* przedstawił rys ziemi sanockiej, poczynając od najstarszej wzmianki o Sanoku (1150 r., *Latopis Hipacki*) i pierwotnej przynależności do Księstwa Halicko-Włodzimirskiego, która pozostawiła ruskie wpływy na tych terenach. Prelegent przedstawił najważniejsze opracowania dotyczące tego terenu – Romana Reinfussa, Zdzisława Stiebera, Feliksa Kiryka, Władysława Makarskiego oraz Adama Fastnachta. Referat prof. M. Kawki dotyczył *Języka prasy podkarpackiej – „Nowiny” i „Super Nowości”*. Autor referatu wyszedł od scharakteryzowania zjawiska tabloidyzacji i postawił pytanie, jak to zjawisko przedstawia się w prasie regionalnej. Na początku referent uczynił uwagę o błędzie tkwiącym w tytule *Super Nowości*, które poszły w ślady *Super Expressu* również pod względem dominacji języka potocznego, stylistyki ekscytacji, agresji, pogoni za sensacją, braku wnikliwej, subiektywnej analizy wydarzeń oraz adresata, który nie chce introspekcji, diagnoz, prognoz, pogłębionych analiz, a raczej stymulującej zmysły okładki.

Obrazy po przerwie obiadowej odbywały się w trzech sekcjach: językoznawczej, kulturoznawczej i literaturoznawczej. W sekcji językoznawczej jako pierwsza wystąpiła Agata Kwaśnicka-Janowicz z referatem o *Języku Podkarpacia – próbie ugrupowania zespołów gwarowych*. Omówiła zespoły gwarowe południowo-wschodniej części Polski usytuowane na terenie polskiej części Podkarpacia – polskie zespoły gwarowe należące do dialektu małopolskiego oraz gwary zespołu karpacko-ukraińskiego, reprezentujące dialekt południowo-zachodnioukraiński. W obszarze dialektologii pozostawał również głos Franciszka Sowy, który wskazał na *Elementy wschodniosłowiańskie w gwarach podtatrzańskich*, tj. spiskich, orawskich i podhalańskich, różnicując je na wciąż żywe, występujące we wsiach rusińskich oraz historyczne, występujące na Podhalu i Orawie, gdzie nie ma już wsi rusnackich. Anna Czaplą w referacie *Metody językoznawstwa diachronicznego w badaniach toponomastycznych obszarów językowo mieszanych* mówiła o Podkarpaciu poza dzisiejszymi granicami administracyjnymi Polski. Były to uwagi na temat metody filologicznej, chronologii względnej, metody porównawczej oraz metody statystycznej. Małgorzata Pachowicz przeniosła nas do zagadnień dotyczących najmłodszej polszczyzny referatem *Cechy językowo-stylistyczne wiadomości (zamieszczanych w Internecie) z regionu Podkarpacia*, które znajdują się na portalu p24.pl w formie nagłówka i lidu streszczającego, a ich uzupełnienie stanowi korpus, będący rozwinięciem skrótovej informacji. Wiadomości mają kompozycję, język i styl zbieżne z tekstami wiadomości zamieszczanych w prasie, różni je aktualność, możliwość ciągłego uzupełniania i modyfikacji treści, a przede wszystkim łączenie jej z elementami niewerbalnymi. Wystąpienie Anny Chudzik (*„Poetyka” dyskusji internetowej na przykładzie forum sanoczanie.pl oraz komentarzy w portalu esanok.pl.*) dotyczyło nowych odmian

gatunkowych i językowych wypowiedzi w dyskusji internetowej i komentarza internetowego. Na wybranym materiale Autorka pokazała charakterystyczne cechy językowo-semantyczne tych gatunków: specyficzną odmianę pisma, obecność linków, emotikonów, akronimów, kolokwializmów, wulgaryzmów, wyrazów nacechowanych emocjonalnie, deprecjonujących, a także radykalizację i polaryzację poglądów.

W sekcji literaturoznawczej Agnieszka Fluda-Krokos w wystąpieniu *Obraz Podkarpacia w „Geographii albo dokładnym opisanii królestw Gallicyi i Lodomerii” Ewarysta Andrzeja Kuropatnickiego* podjęła się charakterystyki XVIII-wiecznego leksykonu – rodzaju wydawnictwa rzadko spotykanego w owych czasach. Z licznych opisów miejscowości referat przedstawił charakterystykę nazw związanych z Podkarpaciem. Ponadto zawierał opis edytorski starodruku na tyle popularnego, że doczekał się ponownego wydania (wyd. 1 – 1786, wyd. 2 – 1858) oraz rys językoznawczy opisów. Renata Gadamska-Serafin w referacie *Podkarpacie oczami romantyka. „Bitwa o chorążankę” Zygmunta Kaczkowskiego* mówiła o związkach z ziemią sanocką wybitnych polskich romantyków krajowych, m. in. Aleksandra Fredry, Wincentego Pola, Seweryna Goszczyńskiego, a zwłaszcza Zygmunta Kaczkowskiego, który przez współczesnych nazywany był „bardem szlachty sanockiej”. W *Bitwie o chorążankę* autor posłużył się znamieną dla konserwatyzmu metodą „sympatycznego” rozgrzeszania pradziadów, pokazując monstrualne opilstwo dawnych sanoczan. Jolanta Mazur-Fedak zabrała głos na temat *Polifonii językowej i kulturowej w powieściach M. Pankowskiego*, pisarza pochodzącego z Sanoka. Autorka podjęła się analizy języka i poetyki powieści, szczególnie *Smagłej swobody*, która ma charakter powiastki filozoficznej. Wskazała na wielostylowość języka i obrazów poetyckich, groteskę, ironię, dystans wobec schematów językowych i kulturowych. Tomasz Chomiszczak mówił o *Ziemi sanockiej i Podkarpaciu w twórczości K. Segala*, dla którego z powodu miejsca urodzenia i lat młodzieńczych ta kraina pozostaje w centrum świata przedstawionego, niesentymtalnym dodatkowym „bohaterem” opisywanych zdarzeń. Jacek Mączka (*Nazwać to jednym ostatecznym zdaniem. Filozofia języka w poezji Janusza Szubera*) zajął się kwestią bezradności poznawczej języka u Szubera w kontekście myśli Wittgensteina. Małgorzata Buczek natomiast pokazała nam związki Janusza Szubera z Sanokiem („*Sanockie klimaty*” w *twórczości Janusza Szubera*). Omówiła olbrzymi wkład poety w życie kulturalne swojego miasta, zwróciła uwagę na zakorzenienie jego twórczości w barwnym środowisku Sanoka i okolic.

Jednocześnie w sekcji kulturoznawczej Anna Pachowicz w wygłosie *Obecność Łemków z regionu Podkarpacia w kulturze polskiej, czyli zapomnianych (nie)zwykłych czas przypomnieć...* zwróciła uwagę tylko na pewne aspekty kultury materialnej i niematerialnej tej grupy etnicznej, które są tak charakterystyczne, niepowtarzalne i obecne do dnia dzisiejszego w regionie podkarpackim. Ewa Pogorzała wygłosiła referat o „*Ruskich szkołach*” na terenie Łemkowszczyzny w 1945 roku. Ukazała ona starania ruskiej ludności Łemkowszczyzny, zamieszkującej południowe rejony pięciu

powiatów podkarpackich: sanocki, krośnieński, jasielski, gorlicki i nowosądecki, o rzeczywistą realizację haseł równouprawnienia narodowego. Tomasz Kosiek przedstawił *Kilka obrazków z życia codziennego w pokolchozowej wsi w ukraińskich Karpatach*, koncentrując się na wybranych elementach życia codziennego małej społeczności wsi znajdującej się w Bieszczadach Wschodnich. Marcin Jakubczyk zabrał głos na temat *Folkloru Podkarpacia w perspektywie etnolingwistycznej na przykładzie pieśni ludowej regionu krośnieńskiego (wybrane problemy)*. W referacie autor zajął się jednym gatunkiem folkloru, a mianowicie pieśnią regionu krośnieńskiego w jej bogatym zróżnicowaniu typologicznym, które są już zjawiskiem reliktowym poprzez brak powołujących je do życia sytuacji folklorotwórczych. Magdalena Bąk (*Pysznic – historia i legenda*) ukazała bogactwo kulturowe miejscowości poddając analizie niektóre z legend jej dotyczących, odsłaniając tym samym barwne dzieje konstytuowania się dzisiejszej Pysznicy. Anna Szelest (*Zdzisław Beksiński – mit malarza z Sanoka*) przybliżyła osobę wspaniałego człowieka, wybitnego malarza i grafika Zdzisława Beksińskiego oraz próbowała obalić mit, który funkcjonuje na jego temat.

Drugiego dnia uczestnicy konferencji obradowali w dwóch sekcjach: literaturoznawczo-metodycznej oraz językoznawczo-kulturoznawczej. W pierwszej z wymienionych Gabriela Wróbel w referacie *Między demonicznością a świętością. Literacki obraz Dukli* ukazała literackie prezentacje podkarpackiego miasteczka, różniące się od siebie zasadniczo „Amaliową” i „Janową”, pochodzące z wierszy z cyklu *Ballad rzeszowskich* Mirona Białoszewskiego. Istotnym zadaniem było także ukazanie Dukli przez pryzmat innych utworów literackich, Stasiuka, Białoszewskiego, Harasymowicza, Szwasta, Kajtochowej. Dukla w ocenie autorki referatu jest miejscem, w którym idea wielokulturowości znajduje swoją pełną realizację. W literaturze miasteczko jawi się jako łemkowskie, żydowskie, równocześnie katolickie i prawosławne. Maria Wolan zaprezentowała *Błędy w wymowie uczniów szkół sanockich. Przyczyny, propozycje ćwiczeń ortofonicznych, wnioski dydaktyczne*. Swoje rozważania rozpoczęła od różnicowania terminów *błędy wymowy* i *wady wymowy*, które to terminy często są używane błędnie. Dalej przystąpiła do klasyfikacji błędów wymowy uczniów, odnotowanych w czasie badania wstępnego. Biorąc pod uwagę fakt, że samo zestawienie przykładów niezgodności z normami ortofonicznymi jest niewystarczające dla usunięcia błędu, autorka przeprowadza analizę przyczyn poszczególnych typów uproszczeń fonetycznych. Wyszczególnienie błędów i wyjaśnienie mechanizmu ich powstawania stanowi podstawę stosowanych następnie ćwiczeń ortofonicznych.

W sekcji językoznawczo-kulturoznawczej Robert Lipelt wygłosił referat na temat *Kultury użytkowania gruntów uprawnych, lasów i rzek na Podkarpaciu od XVI do XIX wieku*, którego celem było przedstawienie form użytkowania środowiska naturalnego przy wykorzystaniu własnych prac autora oraz J. Rutkowskiego, A. Fastnacha, W. Schramma, Z. Budzyńskiego i J. Półćwiartka. Następnie Witold Nowak w referacie *Spór o cywilizację nowoczesną a sprawa polska* mówił o współczesnych, postmo-

dernistycznych teoriach filozoficznych. Magdalena Barańska zaprezentowała *Zbiowo-regionalne przezwiska na pograniczu polsko-wschodniosłowiańskim* zebrane w województwie podkarpackim. Większość nieoficjalnych antroponimów zaświadczała o odmienności nosiciela nazwy względem społeczności będącej podmiotem aktu nominacji. Autorka, opierając się wyłącznie na materiale antroponimicznym, stwierdziła, iż największą grupę w ramach badanych nominatywnych modeli stanowią odaplatywne, motywowane wyglądem zewnętrznym, charakterem, właściwościami językowymi oraz wykonywanym zajęciem. Przemysław Prucnal pozostając w obrębie tematyki języka ludności wiejskiej (*Stan badań i potrzeby badawcze nad językiem mówionym mieszkańców wsi środką Podkarpacia*) zwrócił uwagę na ilość i jakość zgromadzonego do tej pory materiału lingwistycznego z terenu Podkarpacia.

Misji promocyjnej szkoły, miasta i regionu dopełnić miało zwiedzanie tutejszych muzeów, którym kończył się pierwszy i drugi dzień konferencji. Muzeum Historyczne w Sanoku mieści się w zamku, postawionym w miejscu dawnego grodu ruskiego, a założone zostało w 1934 roku. Prezentuje ono najcenniejszą w kraju kolekcję ikon oraz największy zbiór prac Zdzisława Beksińskiego. Muzeum posiada również cenne zbiory: sztuki sakralnej Kościoła rzymskokatolickiego, ceramiki pokuckiej, sztuki współczesnej, militariów, sarmackiej sztuki portretowej i inne. Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku – skansen – położone jest na obszarze 38 ha i prezentuje kulturę polsko-ukraińskiego pogranicza we wschodniej części polskich Karpat (Bieszczady, Beskid Niski) wraz z Podkarpaciem. Poszczególne grupy etniczne (Bojkowie, Łemkowie, Pogórzanie, Dolinianie) mają oddzielne sektory ekspozycyjne, znakomicie dostosowane do fizjografii terenu.

Podsumowując spotkanie naukowe w pięknym mieście nad Sanem trzeba jeszcze raz podkreślić jego edukacyjny charakter pod każdym względem. Ogromną wagę miało ono dla osób zainteresowanych pograniczem polsko-ruskim na jego wszystkich płaszczyznach – kulturowej, literackiej i językowej.